

ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ ΤΩΝ ΑΝΘΡΩΠΙΝΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ

ΠΡΩΤΟ ΤΜΗΜΑ

ΑΠΟΦΑΣΗ
ΕΠΙ ΤΟΥ ΠΑΡΑΔΕΚΤΟΥ

της προσφυγής αριθ. 21581/02
που κατατέθηκε από την Μ Σ
κατά της Ελλάδας

Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (πρώτο τμήμα), συνεδριάζοντας στις 28 Απριλίου 2005 σε συμβούλιο αποτελούμενο από τους:

Κύριο Λ. ΛΟΥΚΑΪΔΗ, *πρόεδρο,*

Κύριο Κ.Λ. ΡΟΖΑΚΗ,

Κυρία F. TULKENS,

Κύριο P. LORENZEN,

Κυρία N. VAJIC,

Κύριο D. SPIELMANN,

Κύριο S.E. JEBENS, *δικαστές,*

και τον κύριο S. QUESADA, *αναπληρωτή γραμματέα τμήματος.*

Λαμβάνοντας υπόψη την πιο πάνω αναφερόμενη προσφυγή που κατατέθηκε στις 19 Μαρτίου 2002,

Λαμβάνοντας υπόψη τις παρατηρήσεις που υποβλήθηκαν από την εναγόμενη κυβέρνηση και εκείνες που κατατέθηκαν σε απάντηση από την προσφεύγουσα,

Αφού διασκέφθηκε, εκδίδει την πιο κάτω απόφαση:

ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΑ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΑ ΠΕΡΙΣΤΑΤΙΚΑ

Η προσφεύγουσα, κυρία Μ Σ, είναι μία ελληνίδα υπήκοος, η οποία γεννήθηκε το 1935 και είναι κάτοικος Αθηνών. Εκπροσωπείται ενώπιον του Δικαστηρίου από τον κύριο Α. Σκονδριανό, δικηγόρο Αθηνών. Η εναγόμενη κυβέρνηση εκπροσωπείται από τους απεσταλμένους του αντιπροσώπου της, κύριο Β. Κυριαζόπουλο, σύμβουλο του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους, και κυρία Β. Πελέκου, πάρεδρο του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους.

Οι συνθήκες της υπόθεσης, όπως εξετέθησαν από τους διαδίκους, μπορούν να συνοψιστούν ως εξής:

Στις 7 Μαΐου 1999, το Πλημμελειοδικείο Βόλου καταδίκασε την προσφεύγουσα σε φυλάκιση δέκα μηνών με αναστολή για συκοφαντική δυσφήμιση. Την ίδια ημέρα, το δικαστήριο καταδίκασε την προσφεύγουσα στην ίδια ποινή για ένα δεύτερο παρόμοιο αδίκημα (αποφάσεις αριθ. 1934/1999 και 1935/1999).

Στις 9 Αυγούστου, η προσφεύγουσα άσκησε έφεση κατά των αποφάσεων αυτών. Η δικάσιμος ενώπιον του Εφετείου Λάρισας ορίστηκε για τις 3 Απριλίου 2000, και στη συνέχεια αναβλήθηκε μετά από αίτηση του συνηγόρου της προσφεύγουσας που βεβαίωσε ότι η πελάτισσά του ήταν ασθενής. Μία νέα δικάσιμος ορίστηκε για τις 20 Απριλίου 2000.

Την ημερομηνία αυτή, η προσφεύγουσα δεν παραστάθηκε στο ακροατήριο. Ο συνήγορός της κατέθεσε ένα ιατρικό πιστοποιητικό που βεβαίωνε τα προβλήματα καρδιάς της πελάτισσάς του και ζήτησε την αναβολή της δικάσιμου, αλλά το Εφετείο απέρριψε την αίτησή του και απέρριψε τις εφέσεις ως ανυποστήρικτες (αποφάσεις αριθ. 514/2000 και 515/2000).

Στις 21 Ιουνίου 2000, η προσφεύγουσα άσκησε αίτηση αναίρεσης κατά των πιο πάνω αποφάσεων.

Στις 20 Δεκεμβρίου 2000, ο Άρειος Πάγος αναίρεσε τις προσβληθείσες αποφάσεις και παρέπεμψε τις υποθέσεις ενώπιον του Εφετείου Λάρισας (αποφάσεις αριθ. 1893/2000 και 1894/2000). Η δικάσιμος ορίστηκε για τις 8 Μαρτίου 2001. Πριν από την συζήτηση, ένας από τους δικαστές που συμμετείχε στην σύνθεση του Εφετείου αντικαταστάθηκε από έναν άλλο δικαστή. Το Εφετείο μείωσε την ποινή που είχε επιβληθεί στην προσφεύγουσα σε φυλάκιση τριών μηνών με αναστολή (απόφαση αριθ. 322/2001). Εξάλλου, το Εφετείο διέταξε την παύση της ποινικής δίωξης στο πλαίσιο της δεύτερης υπόθεσης λόγω παραγραφής (απόφαση αριθ. 323/2001).

Στις 4 Απριλίου 2001, η προσφεύγουσα άσκησε αίτηση αναίρεσης κατά της απόφασης αριθ. 322/2001. Στις 22 Αυγούστου 2001, αυτή κατέθεσε πρόσθετους λόγους. Η δικάσιμος ορίστηκε για τις 7 Σεπτεμβρίου 2001. Το ίδιο πρωί, ο συνήγορος της προσφεύγουσας κατέθεσε ένσταση για να παραπονηθεί για το γεγονός ότι δεν του δόθηκε η δυνατότητα να γνωρίζει εκ των προτέρων την γνώμη του εισαγγελέα, ενώ εκείνος γνώριζε ήδη τα επιχειρήματά του, καθώς και για το γεγονός ότι ο εισαγγελέας θα αγόρευε τελευταίος, σύμφωνα με το άρθρο 515 § 2 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας που ορίζει ότι ο εισαγγελέας αγορεύει τελευταίος, εκτός αν ο ίδιος έχει ασκήσει την αίτηση αναίρεσης.

Κατά την δικάσιμο, ο εισαγγελέας πρότεινε στο ανώτατο δικαστήριο να κηρύξει την αίτηση αναίρεσης απαράδεκτη. Στο τέλος της, ο πρόεδρος του Αρείου Πάγου έδωσε τον λόγο στον συνήγορο της προσφεύγουσας, ο οποίος ισχυρίστηκε ότι η αγόρευση του εισαγγελέα ήταν αόριστη. Στη συνέχεια, ο πρόεδρος έδωσε στον συνήγορο της προσφεύγουσας προθεσμία τεσσάρων ημερών για να καταθέσει πρόσθετο υπόμνημα. Αυτός κατέθεσε το υπόμνημά του στις 11 Σεπτεμβρίου 2001. Ισχυρίστηκε ειδικότερα ότι η πρόταση του εισαγγελέα να κηρυχθεί η αίτηση απαράδεκτη, τον είχε εκπλήξει διότι

ήταν «αυθαίρετη, απαράδεκτη και παράνομη και συνιστούσε μία πανηγυρική εκδήλωση κατάχρησης εξουσίας». Υποστήριξε ότι, αφού η υπόθεση εξετάστηκε στο ακροατήριο και όχι σε δικαστικό συμβούλιο, η αίτηση αναίρεσης δεν θα μπορούσε να κηρυχθεί απαράδεκτη, αλλά έπρεπε να εξεταστεί επί της ουσίας. Ζήτησε την παραπομπή της υπόθεσης ενώπιον της ολομέλειας του ανωτάτου δικαστηρίου.

Στις 20 Σεπτεμβρίου 2001, ο Άρειος Πάγος έκρινε ειδικότερα ότι το γεγονός ότι ο εισαγγελέας αγορεύει τελευταίος εφόσον δεν είναι αυτός που έχει ακήσει την αίτηση αναίρεσης, δεν θίγει τα δικαιώματα υπεράσπισης που προστατεύονται από το άρθρο 6 §§ 1 και 3 β) της Σύμβασης, αφού, σε κάθε περίπτωση, ο ενδιαφερόμενος ή ο συνήγορός του έχουν το δικαίωμα να ζητήσουν τον λόγο και να απαντήσουν στις αιτιάσεις του εισαγγελέα. Το ανώτατο δικαστήριο κήρυξε την αίτηση αναίρεσης απαράδεκτη για τον λόγο ότι δεν ήταν καθόλου αιτιολογημένη (απόφαση αριθ. 1436/2001).

ΑΙΤΙΑΣΕΙΣ

Επικαλούμενο το άρθρο 6 §§ 1 και 3 β) της Σύμβασης, η προσφεύγουσα παραπονεύεται για το δίκαιο της διαδικασίας.

ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΟ ΝΟΜΙΚΟ ΜΕΡΟΣ

Η προσφεύγουσα παραπονεύεται διότι η απόφαση αριθ. 322/2001 του Εφετείου Λάρισας ήταν παράνομη, αφού ένας από τους δικαστές που συμμετείχε στην σύνθεση του Εφετείου αντικαταστάθηκε πριν από την συζήτηση. Παραπονεύεται εξάλλου διότι κατά την κατ'έφεση δίκη «κυριαρχούσε το ψεύδος» και διότι η καταδίκη της, ενώ ήταν «προδήλως αθώα», προσέβαλε το τεκμήριο αθωότητας. Η προσφεύγουσα παραπονεύεται επίσης διότι η διαδικασία ενώπιον του Αρείου Πάγου, στη διάρκεια της οποίας ο εισαγγελέας αγόρευσε τελευταίος, προσέβαλε την αρχή της ισότητας των όπλων και το

δικαίωμά της για πραγματική υπεράσπιση. Επικαλείται το άρθρο 6 §§ 1 και 3 β) της Σύμβασης.

Οι εφαρμοστέες περικοπές του άρθρου 6 § 1 της Σύμβασης έχουν ως εξής:

«Παν πρόσωπον έχει δικαίωμα όπως η υπόθεσίς του δικασθή δικαίως (...) υπό (...) δικαστηρίου (...), το οποίον θα αποφασίση (...) επί του βασίμου πάσης εναντίον κατηγορίας ποινικής φύσεως.»

Το άρθρο 6 § 3 β) έχει ως εξής:

3. Ειδικώτερον, πας κατηγορούμενος έχει δικαίωμα:

(...)

β) όπως διαθέτη τον χρόνον και τας αναγκαίας ευκολίας προς προετοιμασίαν της υπερασπίσεώς του.»

Η Κυβέρνηση υπογραμμίζει ότι ο εισαγγελέας δεν είναι διάδικος στην ποινική δίκη, κατά τρόπο ώστε να μην μπορεί να θεωρηθεί ως αντίπαλος του κατηγορουμένου: ο ρόλος του περιορίζεται στο να δώσει στο δικαστήριο μία αμερόληπτη και ανεξάρτητη άποψη πάνω στα τεθέντα νομικά ζητήματα και, κατά συνέπεια, μπορεί είτε να υποστηρίξει την κατηγορία είτε να αγορεύσει υπέρ του κατηγορούμενου. Επιπλέον, ο εισαγγελέας δεν συμμετέχει στις διασκέψεις του δικαστηρίου και ουδόλως μπορεί να επηρεάσει την έκβαση της υπόθεσης.

Σε ό,τι αφορά την παρούσα υπόθεση, η Κυβέρνηση υπογραμμίζει ότι, μετά το πέρας της αγόρευσης του εισαγγελέα, ο πρόεδρος του Αρείου Πάγου έδωσε τον λόγο στον συνήγορο της προσφεύγουσας, ο οποίος περιορίστηκε να δηλώσει ότι η αγόρευση του εισαγγελέα ήταν αόριστη. Εξάλλου, στον συνήγορο της προσφεύγουσας δόθηκε μία

προθεσμία τεσσάρων ημερών για να υποβάλει υπόμνημα, όπως και έπραξε, αναπτύσσοντας όλα τα επιχειρήματά του σε απάντηση της αγόρευσης του εισαγγελέα. Κάτω από τις συνθήκες αυτές, η Κυβέρνηση υποστηρίζει ότι εν προκειμένω δεν στοιχειοθετείται οποιαδήποτε προσβολή της αρχής της αντιμωλία συζήτησης και των δικαιωμάτων υπεράσπισης της προσφεύγουσας.

Η προσφεύγουσα απαντά ότι ο Άρειος Πάγος δεν έλαβε υπόψη του το από 11 Σεπτεμβρίου 2001 υπόμνημά της και ότι τούτο επιβεβαιώνεται από το γεγονός ότι το ανώτατο δικαστήριο αγνόησε πλήρως τις ενστάσεις της ως προς την νομιμότητα της κήρυξης της αίτησης αναίρεσής της ως απαράδεκτης, ενώ η υπόθεση συζητήθηκε σε δημόσια συνεδρίαση. Ισχυρίζεται ότι η διαδικασία ενώπιον του Αρείου Πάγου παραβίασε σοβαρά τα δικαιώματά της τα προστατευόμενα από το άρθρο 6 της Σύμβασης, και ειδικότερα την αρχή της ισότητας των όπλων, την αρχή της αντιμωλία συζήτησης, καθώς και την υποχρέωση αιτιολόγησης και σεβασμού των δικαιωμάτων της υπεράσπισης.

Στο μέτρο που η προσφυγή αναφέρεται στην διαδικασία της κατ'έφεση δίκης, το Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι, σύμφωνα με την πάγια νομολογία του, το ζήτημα του αν μία δίκη είναι σύμφωνη προς τις επιταγές του άρθρου 6 της Σύμβασης εκτιμάται στη βάση της εξέτασης του συνόλου της διαδικασίας και όχι ενός μεμονωμένου στοιχείου (βλέπε *Delta κατά Γαλλίας*, απόφαση της 19 Δεκεμβρίου 1990, série A αριθ. 191-A, σελ. 15, § 35 – *Imbrioscia κατά Ελβετίας*, απόφαση της 24 Νοεμβρίου 1993, série A αριθ. 275, σελ. 13-14, § 38 – *Miailhe κατά Γαλλίας*, απόφαση της 26 Σεπτεμβρίου 1996, *Recueil des arrêts et decisions* 1996-IV, σελ. 1338, § 43). Εν προκειμένω, το Δικαστήριο δεν διαπιστώνει κανένα λόγο που θα μπορούσε να το ωθήσει σε μία χωριστή εξέταση της διαδικασίας της κατ'έφεση δίκης. Το Δικαστήριο εκτιμά ειδικότερα ότι ουδόλως αποδείχθηκε ότι η αντικατάσταση ενός δικαστή πριν την συζήτηση κατέστησε παράνομη την σύνθεση του

Εφετείου. Επίσης, ουδόλως προκύπτει από την δικογραφία ότι το εν λόγω δικαστήριο προσέβαλε με οποιονδήποτε τρόπο το τεκμήριο αθωότητας της προσφεύγουσας. Το Δικαστήριο θα εξετάσει επομένως το σύνολο της επίδικης διαδικασίας.

Το Δικαστήριο υπενθυμίζει εξάλλου ότι οι επιταγές της παραγράφου 3 του άρθρου 6 της Σύμβασης αντιπροσωπεύουν ιδιαίτερες όψεις του δικαιώματος για δίκαιη δίκη που προστατεύεται από την παράγραφο 1 (βλέπε, μεταξύ πολλών άλλων, *Edwards κατά Ηνωμένου Βασιλείου*, απόφαση της 16 Δεκεμβρίου 1992, série A αριθ. 247-B, σελ. 34, § 33). Λαμβάνοντας υπόψη τις συνθήκες της υπόθεσης, κρίνει περιττό να εξετάσει χωριστά, υπό το πρίσμα της παραγράφου 3 β), τους ισχυρισμούς της προσφεύγουσας, οι οποίες αναλύονται σε μία αιτίασσύμφωνα με την οποία η ενδιαφερόμενη δεν έτυχε δίκαιης δίκης. Επίσης, το Δικαστήριο θα περιοριστεί να αναζητήσει αν, εξεταζόμενη στο σύνολό της, η επίδικη διαδικασία είχε δίκαιο χαρακτήρα (*ομοίως*, σελ. 34-35, § 34).

Σύμφωνα με την πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, κάθε ποινική δίκη, συμπεριλαμβανομένων και των διαδικαστικών πλευρών της, πρέπει να έχει τον χαρακτήρα της αντιμωλία συζήτησης και να εγγυάται την ισότητα των όπλων μεταξύ της κατηγορίας και της υπεράσπισης: αυτή είναι μία από τις θεμελιώδεις όψεις του δικαιώματος για δίκαιη δίκη. Το δικαίωμα για μία αντιμωλία ποινική δίκη εμπεριέχει, τόσο για την κατηγορία όσο και για την υπεράσπιση, την δυνατότητα να λαμβάνει κανείς γνώση των παρατηρήσεων ή των αποδεικτικών μέσων που προσκομίζονται από τον αντίδικο (*Rowe & Davis κατά Ηνωμένου Βασιλείου* [GC], αριθ. 28901/95, § 60, CEDH 2000-II).

Σε ό,τι αφορά την ελληνική ποινική δικονομία, είναι αλήθεια ότι η σειρά παρέμβασης του εισαγγελέα, ο οποίος αγορεύει τελευταίος ενώπιον του Αρείου Πάγου όταν δεν έχει ασκήσει ο ίδιος την αίτηση αναίρεσης, μπορεί καταρχήν να εγείρει ζητήματα ως προς την τήρηση

των αρχών της ισότητας των όπλων και της αντιμωλία συζήτησης. Εν τούτοις, το Δικαστήριο σημειώνει ότι, εν προκειμένω, στην προσφεύγουσα δόθηκε η δυνατότητα να υπερασπίσει αποτελεσματικά την υπόθεσή της. Ειδικότερα, το Δικαστήριο σημειώνει ότι, όχι μόνον ο πρόεδρος του Αρείου Πάγου έδωσε τον λόγο στον συνήγορο της προσφεύγουσας στο τέλος της αγόρευσης του εισαγγελέα, επιτρέποντάς του έτσι να εκφραστεί μεγαλοφώνως, αλλά επίσης, και κυρίως, του έδωσε μία προθεσμία τεσσάρων ημερών για να παρουσιάσει το συμπληρωματικό υπόμνημά του και συνεπώς να ετοιμάσει καλύτερα την απάντησή του στα επιχειρήματα του εισαγγελέα.

Κάτω από τις συνθήκες αυτές, το Δικαστήριο εκτιμά ότι η προσφεύγουσα δεν μπορεί να ισχυριστεί ότι υπήρξε παραβίαση της αρχής της «ισότητας των όπλων» που εμπεριέχεται στην έννοια της δίκαιης δίκης. Εξάλλου δεν αποδείχθηκε καμία απόκλιση από την αρχή της αντιμωλία συζήτησης. Επιπλέον, το Δικαστήριο δεν διαπιστώνει κανένα στοιχείο που να θέτει εν αμφιβόλω το δίκαιο της διαδικασίας. Το γεγονός ότι ο Άρειος Πάγος δεν δέχθηκε τα επιχειρήματα της προσφεύγουσας δεν αρκεί, κατά την άποψη του Δικαστηρίου, για να συναχθεί ότι η διαδικασία εξεταζόμενη στο σύνολό της δεν είχε δίκαιο χαρακτήρα.

Έπεται ότι η προσφυγή είναι προδήλως αβάσιμη και πρέπει να απορριφθεί κατ'εφαρμογήν του άρθρου 35 §§ 3 και 4 της Σύμβασης.

Για τους λόγους αυτούς, το Δικαστήριο, ομόφωνα,

Κηρύσσει την προσφυγή απαράδεκτη.

(υπογραφή)

Santiago QUESADA

Αναπληρωτής Γραμματέας

(υπογραφή)

Λουκής ΛΟΥΚΑΪΔΗΣ

Πρόεδρος

Ακριβής μετάφραση του συνημμένου
εγγράφου από τα γαλλικά.

Αθήνα, 31 Μαΐου 2005

Ο μεταφραστής

Αλέξανδρος Πετρουτσόπουλος

